

iqtisodiyot. U ekologik iqtisodiyot bilan chambarchas bog‘liq, lekin ko‘proq siyosiy jihatdan qo‘llaniladigan yo‘nalishga ega. UNEP 2011 Yashil Iqtisodiyot hisobotida ta’kidlanishicha, „yashil bo‘lishi uchun iqtisodiyot nafaqat samarali, balki adolatli bo‘lishi kerak. Adolatlilik global va mamlakat darajasidagi tenglik o‘lchovlarini tan olishni, xususan, past uglerodli, resurslarni tejaydigan va ijtimoiy jihatdan qamrab oluvchi iqtisodiyotga adolatli o‘tishni ta’minlashni nazarda tutadi.

Mamlakatimizning yangi rivojlanish bosqichida barcha sohalar kabi atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muammolarning inson salomatligiga salbiy ta’sirining oldini olish borasida amalga oshirilayotgan ishlar barqaror rivojlanish kafolati bo‘lmoqda. Albatta, bu islohotlarning huquqiy asoslari O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilab berilgan. Xususan, Konstitutsiyaning 62-moddasida “Fuqarolar atrof tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lishga majburlar”, deb ko‘rsatilgan. Bu esa fuqarolarning yer, suv, o‘rmon, er osti boyliklari, hayvonot, o‘simliklar dunyosi va boshqa tabiiy zaxiralardan oqilona foydalanishni, ularni tiklash va muhofaza qilishni hamda ushbu majburiyatni o‘z vaqtida bajarishni taqozo etadi. Ushbu holat ekologik sohaga oid barcha qonunlarda ham aniq tarzda o‘z ifodasini topgani konstitutsiyaviy talablarni yanada mustahkamlaydi.

Bu mavzular insoniyat uchun muhimdir, chunki atrof-muhitning saqlanishi inson faoliyatining mustahkamligi va keyinchalikning barqarorligi uchun katta ahamiyatga ega. Atrof-muhitni saqlash va yashil iqtisodiyotning o‘zgaruvchanligi bir-biriga bog‘liqdir. Yashil iqtisodiyotning o‘zgaruvchanligi, energiya iste’molini kamaytirish, atrof-muhitga zarar yetkazuvchi emissiyalarni cheklash, uniqliqi saqlash va tabiiy resurslardan foydalanishni sifatli shaklda amalga oshirishni o‘z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. [Matn] Rasmiy nashr. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2023.
2. UNEP, 2011, Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication, www.unep.org/greeneconomy.

EKOLOGIK MADANIYAT, EKOLOGIK ONG VA EKOLOGIK FAOLIYAT MUNOSABATLARI XUSUSIDA

*Ishanjanova M.S.
Ishanjanova77@mail.ru
Andijon davlat chet tillar instituti*

Hozirgi kunda ilm-fanning jadal rivojlanishi barcha sohalarni chuqur bilishni talab etmoqda. Jumladan, chet tili mutaxassisi bo‘lish uchun yangicha talablar joriy qilinmoqdaki, ularning barchasi raqobatbardosh, jahon bilan bellasha oladigan kadrlarni tayyorlashga qaratilgan. Ekologik bilimlar hozirda dolzarflik kasb etib, atrof-muhitni muhofaza qilish, biosferani saqlash bu insoniyatning omon qolishi uchun zarur omil ekanligi jihatdan ekologiya keng qamrovli fanga aylanmoqda.

Ekologik shakllanish muammosini ilmiy tahlil qilish uchun ekologik madaniyatlar borasidagi tadqiqotlar katta ahamiyatga ega. S.N. Glazacheva, D.N. Kavtaradze, B.T. Lixacheva, N.B. Nikonorova, V.A. Slstenina kabi olimlar tabiatga shaxsiy munosabatning psixologik masalalari ko‘rib chiqadilar. Ekologik ta’limning nazariy asoslari S.D. Deryabo, B.F. Lomov, V.A. Yasvin. V. B. Kalinin tomonidan o‘rganilgan. Talabalarning ekologik madaniyatini shakllantirish muammolarini tushunish ularning tadqiqotlarini bosh maqsadi hisoblanib, muammoni o‘rganish ob’ekti talabalarni tashkil etgan.

Ekologik ta'limga bag'ishlangan bilimlar ularning ekologik madaniyatining darajasi, ekologik bilimlar zaxirasi, atrof-muhitga munosabatlari tizimining shakllanganligi chet tilini o'rgatishda ahamiyatli sanaladi.

Shaxsning ekologik madaniyatini shakllantirish jarayonini o'rganish "ekologik madaniyat" tushunchasining aniq ta'rifisiz mumkin emas. Olimlarning ta'kidlashicha, "ekologik" tushunchasi asta-sekin o'zining biologik ma'nosini o'zgartirib, insonning atrof-muhitning tabiiy va ijtimoiy sharoitlariga bo'lgan munosabatlarining butun palitrasini to'ldiradi.

Inson shaxsini shakllantirish jarayoni uning butun hayoti davomida atrofidagi madaniyat dunyosi bilan individual muloqot jarayonida sodir bo'ladi. Ekologik madaniyat, insonga tabiiy va ijtimoiy hayot bilan o'zaro munosabatlar orqali ratsional tajriba orttirish imkoniyatini beradigan shaxsni shakllantirish vositasidir.

B.T. Lixachev tomonidan ishlab chiqilgan ta'lim kontsepsiyasida ekologik madaniyat "hayotning motivatsion, intellektual va hissiy sohalari ta'siri ostida tug'iladigan va shakllanadigan va atrof-muhit bilan munosabatlar uslubida mujassamlangan shaxsdagi tabiiy va ijtimoiy muhit "neoplazma" deb tushuniladi.

"Ekologik madaniyat" atamasi ostida G.L. Rytov uchta komponentli ajralmas birlikni tushunadi: ekologik bilimlar; ushbu bilimlarga muvofiq ekologik qadriyatlar; ushbu qadriyatlarga muvofiq ekologik harakatlar[8]. Ko'pgina tadqiqotchilar ekologik madaniyatning uch komponentli tuzilishini talab qilib, ekologik bilimlar tizimini uning tarkibiy qismiga kiritadilar. N.S. Kartashova, E.A. Shulgin, R.V. Romanenkoning fikricha, motivatsion komponent ekologik madaniyatning bir qismidir. U gumanistik fazilatlarini, atrof-muhitga atrof-muhitni muhofaza qilish zarurati haqidagi e'tiqodlarni o'z ichiga oladi.

Ekologik ong-bu jamiyatning tabiat bilan o'zaro ta'sirining mohiyatini aks ettiruvchi va tabiiy va ijtimoiy imkoniyatlarga muvofiq uning tarkibiy elementlarining ishlashini tartibga solish va nazorat qilishni belgilaydigan ma'lum bilim va e'tiqodlar to'plamidir. Ekologik ong insonning barcha ekologik madaniyatining asosi bo'lib, u bir nechta tarkibiy qismlarni birlashtiradi: axloqiy, estetik, ilmiy va atrof-muhitni muhofaza qilish. Ekologik ongingning muhim tarkibiy qismi bu bir qator olimlar tomonidan ajralib turadigan ekologik bilimdir.

Ilmiy manbalarni tahlil qilish natijasida shuni xulosa qilish mumkinki, shaxsning ekologik madaniyati murakkab tuzilishga ega. Bizning fikrimizcha, ekologik madaniyat nafaqat aql-idrok va hissiy-hissiy tajribalarni, tabiatni muhofaza qilish uchun axloqiy javobgarlikni, balki oqilona fikrlash qobiliyatlari va hissiy ahamiyatga ega bo'lgan tajribalardan kelib chiqadigan tabiat bilan ekologik o'zaro ta'sir usullarini ham anglatadi. Ekologik faoliyat esa bu nafaqat mavjud ekologik muammolar sohasida xabardorlikni, balki ularni faol hal qilish jarayoniga kiritishni ham o'z ichiga oladi, bu esa olingan ekologik bilimlarni amalga oshirishdir. Ekologik faoliyatni bog'liq bo'lgan shaxsning faoliyatini ongli ravishda atrofidagi voqelikni insoniy o'zgartirishga qaratilgan atrof-muhitga yo'naltirilgan hissiy va qiymat ehtiyojlari bilan aniqlash mumkin. Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, shaxsning ekologik madaniyatining o'z ta'rifini shakllantirish mumkin. Ekologik madaniyat deganda shaxsning ekologik tarkibiy qismlari to'plamidan oqilona foydalanishini, estetik munosabat, ekologik bilimlar, ekologik normalar, ekologik faoliyatni amalga oshirishga imkon beradigan ekologik qadriyatlarni o'z ichiga olgan ongni tushunamiz.

Xulosa qilsak, yuqorida ta'kidlangan ekologik madaniyatning har bir tarkibiy qismi qolganlarning barchasini birlashtiradi va tafakkur tarkibiy qismining umumiylikini shaxsning faoliyatini ma'lum bir yo'nalishga yo'naltiradi. Shaxsning ekologik madaniyatini shakllantirish murakkab, ko'p qirrali jarayon bo'lib, bu nafaqat xulq-atvor qoidalari va me'yorlarini tushunishdan, balki butun fikrlash tarzida xavfsizlik va atrof-muhitni ta'minlaydigan ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni tasdiqlashdan iborat.